

Verslag Netwerkdag te Utrecht 2015

Datum
9 april 2015

Locatie
De Witte Vosch

Datum verslag
15 april 2015

Opening

Axel Weggelaar, dagvoorzitter en van het CCV, heet de aanwezigen welkom in De Witte Vosch in Utrecht. Deze netwerkdag staat in het teken van 'maatschappelijke onrust'. Hiervoor zijn Tom Postmes van de Rijksuniversiteit Groningen uitgenodigd en Jan Bos van het COT-Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement. Patrick van den Brink, de nieuwe directeur van het CCV, krijgt als eerste het woord en heet de aanwezigen nogmaals welkom. Patrick vertelt over zijn vorige functies als burgemeester van IJsselstein en wethouder in Hilversum waar zij ook te maken hebben gehad met maatschappelijke onrust. Hij geeft aan dat de sociale media een belangrijke rol hebben die niet moet worden onderschat. Bij veel van dit soort zaken moet geregeld worden dat de emotie moet worden gerationaliseerd.



Foto 1: De Witte Vosch



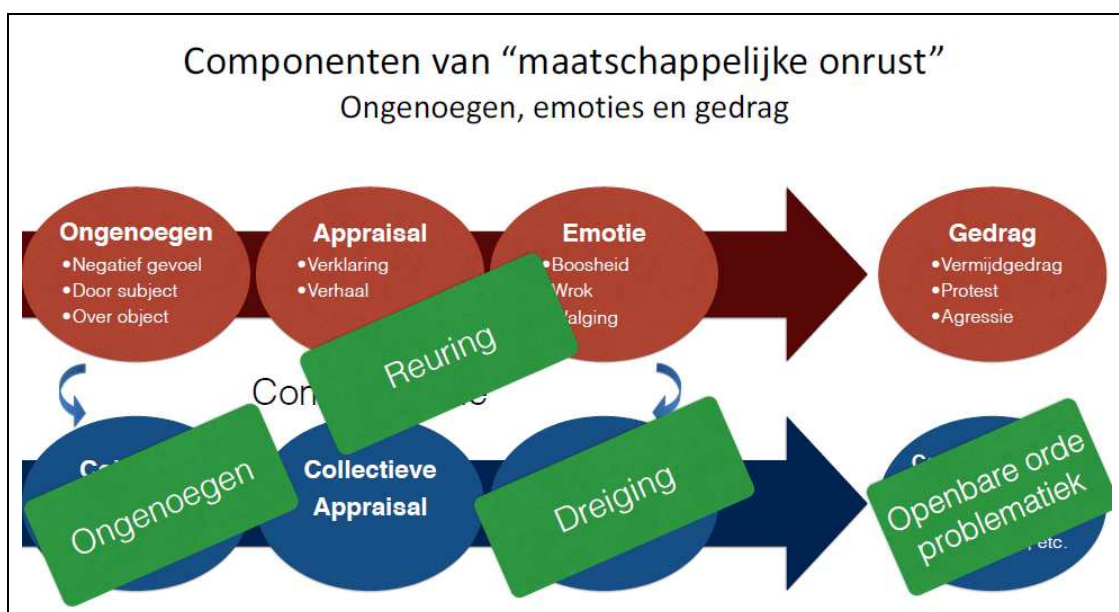
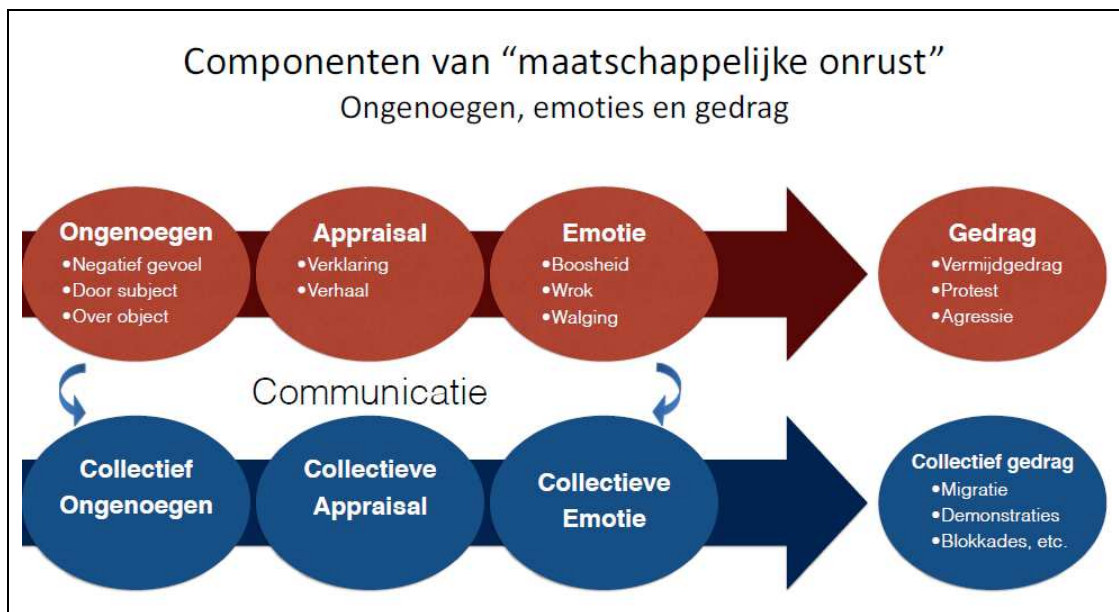
Foto 2: Tom Postmes

Tom Postmes

Tom Postmes, verbonden aan de Rijks Universiteit van Groningen, houdt een presentatie met de titel: "Stampij en sociale onrust in Nederland". Hij meldt dat de overheid hem de afgelopen jaren gevraagd heeft om een tweetal overzichten te schrijven: 1. "Stampij en sociale onrust in Nederland" (BZK, 2013) en 2. "Van collectief ongenoegen tot ordeverstoringen" (WODC, 2014). Beide onderzoeken zijn te downloaden via: <http://www.rug.nl/staff/t.postmes/>

Vervolgens loopt hij de componenten van maatschappelijke onrust langs. De eerste rode pijl gaat over een ongenoegen wat van alles kan zijn. Daar hoort een verhaal bij (appraisal), wat vervolgens emoties oproept. Dat leidt weer tot gedrag.

De blauwe pijl gaat over wij/zij. Dan wordt het serieus en is het vaak gericht tegen de overheid. Als de overheid geen begrip toont voor de situatie dan wekt dat wrevel wat kan uitmonden in demonstraties, blokkades, etc.



Twee dia's uit de presentatie van Tom Postmes.

Hoe moet hier beleid op worden gemaakt? Het blijft een kwestie van goed analyseren. Wat is nu werkelijk het probleem? Zorg er als overheid voor dat je niet overvallen wordt door een situatie. Weet van tevoren wanneer (indien mogelijk) een pedoseksueel terugkeert naar je gemeente en bereid je daar op voor. Kies een bepaalde aanpak en bereid je voor op consequenties.

Het feit dat mensen hun ongenoegen uiten hoeft niet perse een probleem te zijn. Het kan ook opluchten voor veel mensen. De overheid neemt pas actie als de openbare orde in het geding is. Uit de zaal komt de reactie dat er ook zoiets bestaat als 'bestuurlijke onrust' als er op het gemeentehuis zelf reuring gemaakt wordt. Soms laten we ons te veel meeslepen in een kwestie terwijl dat uiteindelijk nog wel eens mee kan vallen.

Om de gemoederen tot bedaren te brengen kan het volgens Tom Postmes slim zijn om je visie aan de mensen uit te leggen en waarom. Dan zijn mensen er eerder gerust op.

Vraag uit de zaal is wanneer een ongenoegen uit de hand kan gaan lopen, wanneer wordt het massaal? Tom Postmes geeft aan dat er vaak een organisatie achter moet zitten, zoals bij Pediga in Dresden Duitsland. Een goede infrastructuur kan het verschil maken.

Jan Bos

Jan Bos van het COT komt allereerst met zijn definitie van maatschappelijke onrust.

“Maatschappelijke onrust is het ontstaan van hevige reacties bij groepen mensen binnen een sociaal systeem als gevolg van een schokkende gebeurtenis, waardoor het functioneren van het sociaal systeem (tijdelijk) wordt bedreigd en waarbij het risico bestaat op verstoring van de openbare orde en/of verstorende effecten op het gemeenschapsleven”

Uit: “Als maatschappelijke onrust dreigt: Evaluatie van het optreden van de autoriteiten naar aanleiding van de arrestatie van Benno L.” (COT 2010)



Foto 3: deelnemers

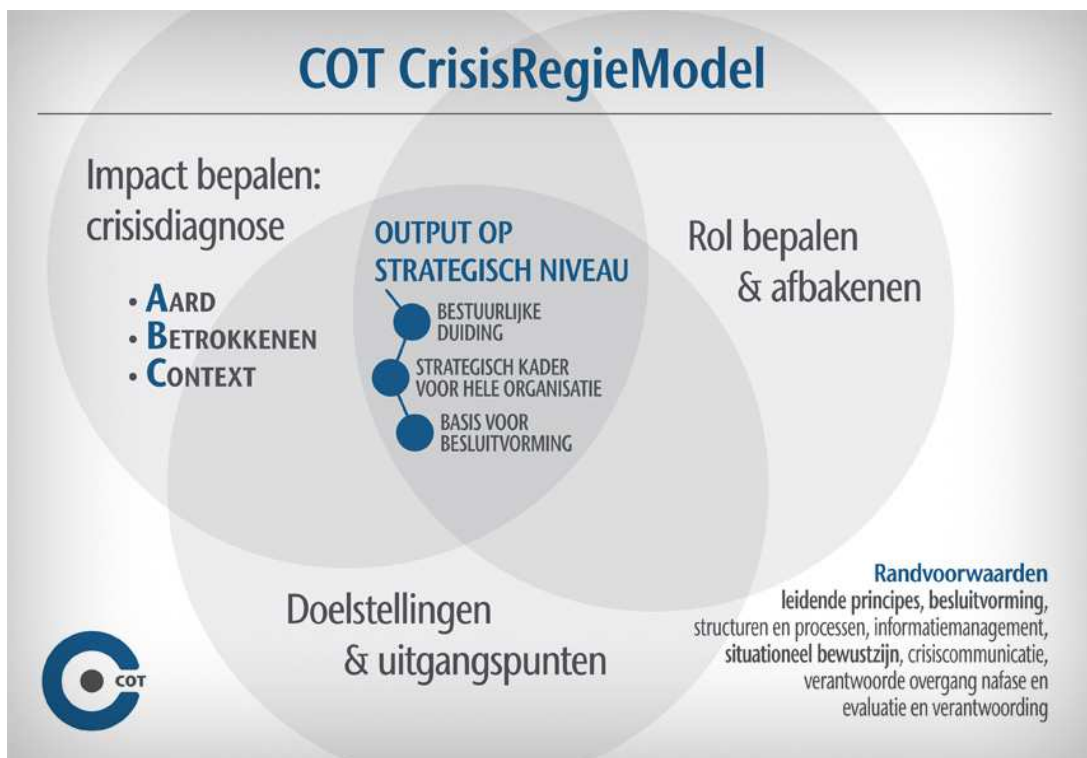


Foto 4: Jan Bos

Jan Bos geeft aan dat de reactie van de overheid op (dreigende) maatschappelijke onrust voor een groot deel bepaalt hoe het publiek reageert op ingrijpende gebeurtenissen. Daarbij is het spannende dat bestuurders altijd voor dilemma's komen te staan. Reageer je pro-actief dan is het risico dat je maatregelen treft die achteraf worden afgedaan als zinloos of een overreactie. Reageer je te reactief dan kan het verwijt worden gemaakt dat je niet bijtijds in hebt gegrepen. Dit zijn dilemma's waar bestuurders voor staan. Het is daarom van belang om goed uit te leggen welke keuze je maakt en waarom je die keuze maakt. Het is daarbij zaak om goed te reageren op een gebeurtenis en de bijbehorende context. Niet elke dreigende crisis laat zich vangen in een protocol. Dat betekent ook dat in de reactie na incidenten proportioneel moet worden omgegaan met 'protocollering'. Daar ligt de risico regel reflex op de loer. Dat je niet voor elk risico dat zich heeft voorgedaan een regel of beleidsstuk wordt opgesteld. Er zullen altijd situaties blijven ontstaan waar men zich niet op heeft kunnen voorbereiden. Houdt het hoofd koel en probeer te analyseren hoe het probleem aan te pakken.

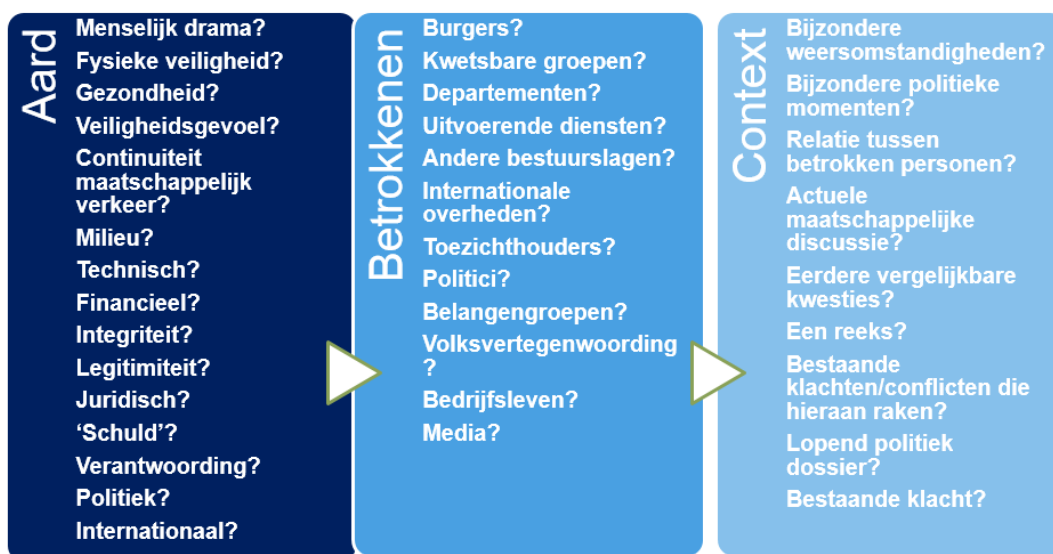
De deelnemers gaan vervolgens aan de slag met het COT CrisisRegieModel. Er zijn vier casus waarin men moet bepalen wat de aard van de gebeurtenissen is, de kring van betrokkenen en de relevante context is. De casus zijn mede gebaseerd op de vooraf ingestuurde input van de deelnemers en zijn:

1. Gif in een woonwijk
2. Terugkeer zedendelinquent
3. Overleden jongentje
4. Teruggekeerde Syriëganger



Dia uit de presentatie van Jan Bos

Nadat de deelnemers in groepjes uiteen zijn gegaan, kwamen we plenair weer terug om te horen wat nu de belangrijkste gesprekspunten waren in de groepjes. Jan Bos schreef dat op de flapover. De conclusie die Jan Bos vervolgens trok was dat de meeste casusanalyses op een hoog abstractieniveau komen. Er wordt een goede analyse gemaakt van de thema's die spelen vanuit de verschillende casus, zoals dreigende maatschappelijke onrust, verantwoordingsvraagstukken (onderzoek), vragen over maatregelen, veiligheid of gezondheid. Dit is een goede eerste stap om te komen tot keuzes in de aanpak. Terugkerende thema's zijn in het voorbeeld hieronder opgenomen.



Dia uit de presentatie van Jan Bos

In de tweede ronde, moesten de groepjes nagaan wat voor hun casus nu de doelstelling moest zijn. In de gifzaak wilde men vooral voorkomen dat er een escalatie in de buurt zou ontstaan, waardoor men de regie kwijtraakte. Maar ook wilde men voorkomen dat deze zaak in het stadhuis zelf zou gaan escaleren. Men wilde de portefeuillehouders uit de wind houden. Het tweede groepje met deze casus kwam tot de doelstelling om onrust te voorkomen en het informeren van de inwoners.

Het groepje met de zedenzaak wilde vooral de emoties dempen. Er moest ook eigenrichting voorkomen worden. Men kon bijvoorbeeld ook de angel uit het probleem halen door te melden dat de delinquent er niet meer was.

De groepjes die de casus hadden over het overleden jongetje waarbij de families van de vader (vermoedelijke dader) en de moeder in de buurt botsten, gaven aan dat zij wilden voorkomen dat dit uit de hand zou lopen met confrontaties. Verder moest er adequate zorg worden geboden en factfinding plaatsvinden. Belangrijk was om een communicatiestrategie te hebben. Het tweede groepje focuste vooral op een veilige situatie voor de resterende gezinsleden van het overleden jongetje.

Voor de vierde casus met de teruggekeerde Syriëganger, gaf het eerste groepje aan dat zij wilden proberen om de uitstraling van het gebeuren te willen dempen. Verder moesten de gevoelens bij de groepen (christenen en moslims) die geraakt waren, worden gekanaliseerd. Het tweede groepje wilde vooral de situatie klein houden zodat het niet escaleerde, de emoties kanaliseren door de groepen te benaderen. Verder wilden zij uitzoeken of er nog meer achter kon zitten (game changers).

Na terugkoppeling van alle groepjes, gaf Jan Bos aan dat de 'doelstellingen' voor een deel inwisselbaar zijn. Dat betekent dat, ondanks de verschillende vertrekpunten van de casus, bij maatschappelijke onrust voor een groot deel dezelfde mechanismen optreden als bij andere 'crisestypen'. Dat betekenen dat voorbereiding op maatschappelijke onrust in essentie niet anders hoeft te zijn dan voorbereiding op andere crises. Het gaat met name om keuzes in coördinatie en organisatie (beleidsteam, driehoek, driehoek+wethouder andere belanghebbenden), het in kaart brengen van de specifieke opgave en het bepalen van doelstellingen in de aanpak.

Handreikingen 'Maatschappelijke Onrust'?

De groepjes hadden allemaal ook een bestaande handreiking of protocol maatschappelijke onrust meegekregen om te zien hoe zij deze zouden kunnen gebruiken in hun casus. Uit de terugkoppeling blijkt dat de meesten deze handreiking niet echt hadden gebruikt. De praktische toepasbaarheid van handreikingen blijkt laag. Een overzichtelijke checklist of overzicht van belangrijke aandachtspunten kan helpen, maar een dik plan wordt niet gebruikt als er een echte crisis is.

Concluderend kan opgemerkt worden dat men niet een handreiking erbij pakt als er sprake is van maatschappelijke onrust. Waar zijn ze dan wel goed voor? Jan Bos geeft aan dat het maken van zo'n document en het ermee oefenen in de koude fase zeker zijn functie heeft. Een traject met netwerkpartners om afspraken helder te maken, kan er toe leiden dat men elkaar beter weet te vinden als het er echt op aan komt. De waarde van een plan ligt dan in het planvormingstraject. Dat is ook de reden dat 'modelplannen' niet werken als de inspanning beperkt blijft tot het invullen van de naam van de eigen gemeente. Het plan is dan niet doorleeft en keuzes zijn niet bewust gemaakt. Een plan moet dan ook regelmatig worden opgefrist, juist als er weinig calamiteiten zijn. Zo blijven afspraken leven. De gemeente Leiden geeft aan dat zij een overzichtelijke A3 hebben wat zij gebruiken, deze wordt na afloop rondgestuurd.